

„ЦАКАЛАР“ ИЗ УСТА НАРОДА

● Живорад Јелић сабрао 13.000 речи, 5.500 пословица, 1.200 питалица и загонетки ● Записује онако како у народу чује

СМЕДЕРЕВСКА ПАЛАНКА.

Реч цакалар не може се наћи ни у једном речнику. Њено значење није лако одгонетнути. Она је плод маште једног правника, неуморног сакупљача народног језичког блага.

Зове се Живорад Јелић. Рођен је у Азањи, али већ дуго живи у Смедеревској Паланци. У граду на Јасеници је преко три деценије председник Општинског суда. У Србији нико нема више стажа на тој дужности.

Он већ годинама ствара једну необичну књигу. Насловио ју је „Цакалар“.

Многи ме питају шта је то цакалар - прича нам овај неуморни трагач за необичним речима и народним мудростима. - „Цакалар“ је моја књига. Њене странице испуњавају народски, старински, арахаични, шатровачки, митски, религиозни, жаргонски, срамотни и провинцијски изрази и речи. Све то живи у народном говору. „Цакалар“ и јесте и није народни речник. То је обимна збирка пословица, загонетки, питалица, клетви, здравница, псовки, надимака, шала, вицева и тако даље.

Јелић у свој „Цакалар“ збирао бисере народског говора. Зебележио је 13.000 речи, 5.500 пословица, 1.200 загонетки и питалица. Ту су и изрази који су се на нашем подручју усталили из језика других народа. Природно, највише је турцизама, али има и арапских и мађарских речи. Све су то сведочанства о давно прокујалим временима када се српски народ јуначки борио за опстанак, своју традицију, веру и културу.

Грађу за „Цакалар“ црпео сам из свакодневнег контакта с људима - прича нам Јелић.

То чиним од 1969. године. У томе се нисам посебно обазирао да ли су неки изрази већ ушли у који речник. Као грађу за ову књигу користио сам и збирку од 1000 тужби које су се односиле на увреде, клевете и томе слично. До њих сам дошао као судија и вишегодишњи председник Општинског суда. Те тужбе исписивали су углавном адвокати, а пуне су интересантних речи и изрази из народа.

Јелић овом свом објашњењу додаје и ово:

У „Цакалар“ су ушле речи, које сам чуо приликом цакања - лармања у судници, судским ходницима, на улици, пијаци, железничкој стацији, у возу, аутобусу, кафани, на вашару, свадби... Бележио сам их на веселима и жалостима,

Књига настала из свакодневних контаката: Живорад Јелић

слушао од старијих људи, од мајке и оца који су живели преко 90 година, дакле, свуда тамо где је народ.

Овај сабирач народног блага скреће пажњу да у његовом „Цакалару“ има доста такозваних безобразних речи и израза. Записивао их је из убеђења да су и оне део нашег живог и богатог језика. Срамотне речи су - предочава Јелић - сочне и сликовите, а често имају више значења у чему је њихова посебна вредност и лепота.

Све то бележим из простог разлога да ми се нашло на једном месту и тако сачувало од заборава - наглашава Јелић.

Нови начин живота, појава телевизије и других техничких достигнућа, раслојавање и умирање села, гурају на периферију памћења многе лепе народне обичаје. На прагу новог века из употребе се избацују многи предмети којима су се људи некада служили, а тиме се и лепе народне речи селе у заборав.

Предуг је списак речи којих нема ни у једном речнику. Јелић скреће пажњу на неке: лудак, вунија, кореница, ђале, дангарлија, пенисер, дародоја. Ту су и лепе пословице: „Ако хоћеш да имаш пријатеља, пусти га да лаје“, или „Ако је казна већа од греха, грешни судија“. Занимљиве су и загонетке: „У мог Тодорића триста и три дукатића“ (паприка), „Једно виче смркви, смркви, друго виче свани, свани, треће виче какав ми дан, таква ми и ноћ“ (врата, кревет и вериге).

Живорад Јелић за себе каже да је збирач онога што се још одржало у народном говору и да то записује онако како чује. Нада се да ће се за ово што он тако предано већ годинама ради заинтересовати неко из струке,

Д. Јанојлић

МИСИЈА МИС ЦЕЈН

● Да ли је госпођица Шугемент добила, чак, три стипендије да би проучила двојасно и тројасно певање или нешто сасвим треће ● Шта је млада Американка радила са магнетофоном и фотоапаратом

Име госпођице Цејн Шугемент није на списку стипендиста Фулбрајтове фондације из САД, иако је, у том својству, дуже време боравила у Југославији. Зашто - то нико не зна, јер се неком и данас то чини као део „службене тајне“, односно, можда су се распадом претходне СФРЈ и њене обавештајне службе документа негде „затурила“.

Али, о стручном „усавршавању“ Цејн Шугемент нису остали неизбрисани сви трагови. Неубичајено, она је била добитник три стипендије Фулбрајтове фондације, јер се трудила да напише за свет „неопходну докторску дисертацију“ о „Двојасном и тројасном певању Македонаца из околине Костура“ (места у северној Грчкој која је насељено Македонцима). Да би била потпуно и стручно „образована“, госпођица Цејн се потрудила да добије и дозволу да изучи „Свадбено певање Албанаца у западној Македонији и на Косову“!

Ово њено интересовање за „певање“ поклопило се са познатим драматичним догађајима 1981. године у српској јужној покрајини!

Тако јој је стипендија продужена и по трећи пут, а да би било све у реду она се опремила фотоапаратом, филмском камером и магнетофоном, што је, наравно, касније и користила. Албански језик је, како реком, врло добро говорила и претпрека за њено „стручно усавршавање“ изгледа да више није било.

Испарила из Скопља

Када су избили косовски догађаји 1981., госпођица Цејн је, без знања ментора и Института, месец дана једноставно испарила из Скопља и то време провела у западној Македонији на Косову, опет због своје теме „Свадбено певање Албанаца“.

На овом „зататку“ открили су је органи милиције у пограничном простору према албанској граници. Како је уз себе имала уредан пасош грађанке САД, потврду да је Фулбрајтов стипендиста и потврду за сва снимања, погранични органи је нису привели, нити одузели снимљени материјал, већ су јој само наложили да напусти пограничну зону и да се врати у Скопље, што је она прихватила уз извињење и са захвалношћу, наводно - јер „није познавала терен на којем се кретала“!

Међутим, непосредно после њеног одласка за Скопље, у западним ТВ емисијама и у штампаним списанима се појављивати извештаји са Косова, а експертизом је утврђено да је она била извор свих тих информација. Ово је био разлог да јој се одузме стипендија, али није била протерана из земље, поред осталог, захваљујући и писму нашег угледног функционера из Скопља (име му се још не наводи). Иначе, зна се да је он боравио у САД више пута и то по разним основама. Са својом „дисертацијом“ напустила нас је добровољно, што је сасвим одговарало и амбасади САД у Београду.

А. Војводић

(Сутра: НАША ВЛАДА СТАТИРА)

Уместо певања на Космету, интересовале су је „игре“ са овом покрајином: поглед на део Приштине

ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНА МАЛОЛЕТНИЧКА ДЕЛИНКВЕНЦИЈА У ПОРАСТУ

АГРЕСИВНИ МЛАДИ

Код малолетних преступника све чешћи су тежи облици агресивног понашања које је готово немогуће савладати у самој школи. Конфликти између наставника и ученика су све компликованији, па се за њихово разрешавање најчешће тражи помоћ са стране.

Само прошле године у београдским основним и средњим школама било је близу 200 конфликтних ситуација између предавача и ученика које су се решавале ван школе. Слична је ситуација и у Србији.

У већини случајева - објашњава Бранка Драшковић, психолог у Математичкој гимназији у Београду - то су поремећаји понашања који превазилазе могућности деловања и интервенције педагошко-психолошких служби у школама. Школе су стога приморане да траже помоћ од МУП-а, центра за социјални рад, као и од Завода за ментално здравље.

Малолетничком делинквенцијом бавила се екипа стручњака која је прошле године обавила своје истраживање. У тој екипи била је Бранка Драшковић која је, на основу резултата истраживања, дала и нека своја, сасвим нова запажања о малолетним преступницима.

Прошле године - због конфликта са наставницима - кажњено је 660 ученика. Међутим, конфликтне ситуације на овој релацији су све чешће, као и крађе, не само у школама, већ малолетници и из својих кућа износе скупочене предмете за продају. Других облика пре-

кршаја као што су употреба ватреног оружја, скитња, препродавање ствари, разбојништво, изнуђивање новца, такође, све је више. Само прошле године међу средњошколцима забележено је близу 2000 разних прекршаја и преступа.

Резултати истраживања показују да је мета деструктивног понашања малолетних делинквената најчешће школа, односно предмети који се у њој користе. Чешће су крађе него уништавање инвентара. Обично то раде непознати малолетници, из других школа.

Алкохолизам међу основцима је у порасту, што представља велики проблем с обзиром на њихов узраст. Млади, најчешће, са алкохолном комбиноују и разне таблете. Наркоманија је, такође, у односу на претходни период у порасту и то чак за 242 одсто. Иначе, реч је о деци у узрасту од 7 до 11 година.

Свакако, на све ове немиле појаве међу малолетницима утиче и општи распад друштвених вредности. Родитељи, због опште преаузитости, немају много времена за своју децу, па често на школу гледају као на шансу за сопствено растеређење и прецаивање одговорности за неуспех.

Чини се да је данас актуелна мисао покојног Душка Радовића који је једном приликом рекао: „Родитељи све више изостају с посла, деца све више беже са часова, била би права срећа да то време проводе заједно“.

Н. Ковачевић

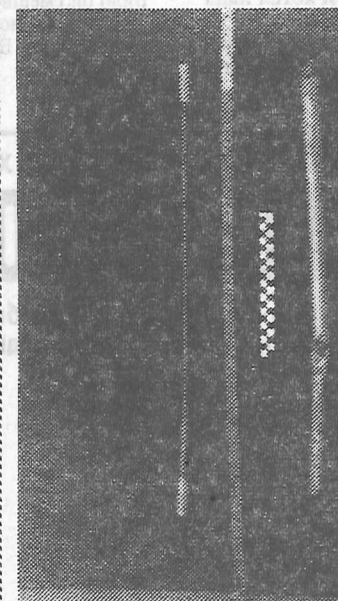
ВУКОВАР

КРАДУ И НАПАДАЈУ

ВУКОВАР.

После рата је и пораст малолетничке делинквенције и криминала на подручју Вуковара, где је током прошле године регистрован 81 малолетни преступник (од 16 до 18 година).

Они су се бавили крађама, разбојништвима, незаконито су користили експлозив и експлозивна пуцњава. Ј. Мл.

У арсеналу оружја и металне шипке: плен полиције

ЖИТЕЉИ РЕКОВЦА ОДЛУЧУЈУ О МЕСНОМ САМОДОПРИНОСУ

ЗА БОЉЕ СУТРА

● Својим парама до спортске хале, пута...

Рековчани се ових дана изјашњавају о увођењу месног самодоприноса. То ће бити и прилика да одлуче о преусмеравању пара стечених ове године месним самодоприносом. Предлог је да се наредних шест година новац искористи за изградњу спортске хале, водовода и канализације, капеле на гробљу, за асфалтирање улица...

Самодопринос о коме одлучују житељи Рековца односи се на раздобље од 1996. до 2000. Паре ће се стицати од катастарског дохотка (15 одсто), а запослени, занатлије и пензионери издвајаће два постотка од нето примања.

Б. М.

И ТО СЕ ДОГАЂА

РЕТКИ ПРИЗОРИ

СИНАТРА БЕЗ ПЕРИКЕ

Донедавно готово нико није видео 80-годишњег глумца Френка Синатру без једне од 60 перика које украшавају његову главу.

Међутим, на приредби у Палм Спрингсу, организованој у добротворне сврхе, догодило се чудо: славни глумац је подигао шешир у знак поздрава, а испод њега је у пуном сјају севнула - хела! Присутни нису били баш одушевљени овим приказом, али све је дошло на своје место када се заорала песма. Ми волимо његов глас - чули су се гласови у публици. М. Т.

САВЕЗНО ТАКМИЧЕЊЕ УЧЕНИКА МУЗИЧКИХ И БАЛЕТСКИХ ШКОЛА

ТРИУМФОВАО „СЛАВЕНСКИ“

● Другопласирани „Бајић“ из Новог Сада, трећи београдски „Станковић“

После четворогодишње паузе (од 1991. до 1995. године) у Херцег-Новом је одржано савезно такмичење ученика музичких и балетских школа. Учествовало је 160 ученика из 25 музичких школа, који су победници на републичким смотрима. Најбољи пласман остварили су музичари из „Јосипа Славенског“ из Београда, освојивши четири специјалне и пет првих награда.

Другопласирана је музичка школа „Бајић“ из Новог Сада, трећа „Станковић“, четврта „Мокрањац“ и пета „Вучковић“ из Београда.

Додељено је и 18 појединачних специјалних награда у девет категорија. Ж. Ж.